

Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство

Организацията на ООН за образование, наука и култура (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO/ЮНЕСКО) се стреми да насърчава идентификацията, опазването и съхранението на световното културно и природно наследство, което има изключителна стойност за човечеството. Този стремеж е въплътен в международни договори – конвенции и препоръки, ратифицирани от България, като Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство, приета от ЮНЕСКО през 1972 година.

Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство на ЮНЕСКО е най-ранният опит да се обединят в един документ концепциите за съхраняване на природата и за опазване на културните обекти. Културната идентичност е неразривно свързана с природната среда, в която се е развивала. Както творчеството на човечеството често се вдъхновява от красотата на природното обкръжение, така и някои от най-красивите природни обекти носят белезите на хилядолетна човешка дейност.

Вече повече от 40 години ЮНЕСКО работи с всички държави по света, за да идентифицира културни и природни обекти, които могат да бъдат определени като световно наследство, и да осигури тяхното запазване за бъдещите поколения.

Към Конвенцията е създаден Списък на световното културно и природно наследство, чиято цел е опазване и защита на културни и природни ценности със световно значение. Включването и мониторинга на обектите в този Списък се осъществява от Комитета за световно наследство на ЮНЕСКО.

Културното наследство обхваща паметници, групи от сгради и обекти с историческа, естетическа, археологическа, научна, етнологична или антропологична стойност. Природното наследство се отнася до изключителни физични, биологични и геоложки образувания, местообитания на застрашени видове животни или растения и местности с научна, конзервационна или естетическа стойност.

За изпълнението на Конвенцията отговаря Комитетът за световното наследство. Той определя използването на Фонда за световното наследство и има последната дума за включването на даден обект в Списъка на световното наследство. Комитетът също така може да отложи своето решение и да изиска от държавите-страни по Конвенцията по-подробна информация за обектите. Той разглежда доклади относно степента на съхранение на вписаните обекти и отправя искане към държавите-страни за предприемане на съответните действия, когато обектите не са добре стопанисвани. Този орган взема решения също и за вписването или заличаването на обекти от Списъка на застрашените обекти от световното наследство. Комитетът за световно наследство се събира веднъж годишно и се състои от представители от 21 държави - страни по Конвенцията, които се избират от Общото събрание за максимален срок от шест години.

Фондът за световно наследство е създаден през 1972 година чрез Конвенцията за световното наследство. Неговата цел е да помага на държавите-страни по Конвенцията при идентифициране, опазване и популяризиране на обекти на световното наследство. Държавите-страни по Конвенцията правят вноски към Фонда на задължителен или на доброволен принцип. България е четвъртата страна, която се присъединява към Конвенцията /1974 г./.

Процедура. Включването на културен паметник или природна забележителност в Списъка на световното културно и природно наследство се извършва по строго

определена процедура, изложена подробно в „Оперативно ръководство за прилагане на Конвенцията за световното културно и природно наследство”. Първата стъпка е заявление от страна на съответната държава, че иска съответният паметник да бъде включен в Списъка. Тогава той се вписва в т. нар. „индикативна листа”. След това се подготвя пълна документация за паметника, която описва не само кога е открит и какво представлява, но и подробна информация за всички видове реставрационни и консервационни работи, които са извършвани върху него, правния му статут и т. н. по много прецизни правила. Документацията се разглежда на сесиите на Комитета за световно наследство, който преценява дали предложението за включване да бъде одобрено.

Критериите са строго определени. Те са различни за културните и за природните забележителности, има специфични критерии и за градовете – исторически паметници.

Основният критерий е обектът да бъде с универсална стойност, т. е. да бъде ценност не само от гледна точка на съответната страна, а и за цялото човечество. Да представлява пример за творческия гений на човечеството, да отразява напредъка му в архитектурата, технологиите или монументалните изкуства, или да е пример за уникална културна традиция, независимо дали става дума за жива или отминала цивилизация, или да представлява специфична илюстрация на етап от развитието на човешката история. Изискванията включват и паметникът да бъде автентичен като дизайн и материали, а ако е реставриран, това да е направено на основата на пълна и оригинална документация, да му е осигурена съответната правна или друг вид защита и консервация.

По отношение на природните обекти се изисква същите да имат план за управление, както и буферна зона, които да гарантират опазването им в дългосрочен план.

Процедурата продължава 2 години и стартира от 1 февруари на първата година. До м. май на следващата година номинираните обекти се оценяват от консултативните органи към Комитета за световно наследство. Техните становища се предоставят на Секретариата на Конвенцията 6 седмици преди сесията на Комитета за световно наследство, като минимум 14 работни дни преди началото на сесията държавите имат право да коригират фактически грешки в номинациите си. Решение за включване на предложените обекти в Списъка на световното културно и природно наследство взема Комитетът за световно наследство на годишната си сесия /юни-юли/.

Опазването на обектите от Списъка на световното културно и природно наследство подлежи на мониторинг. Той е задължителен за обекти в риск, както и винаги, когато възникнат извънредни обстоятелства или се извършват дейности, които могат да повлияят върху консервационното състояние на обекта. Комитетът за световно наследство може да поиска от държавата да приеме мониторингова мисия, която да докладва за евентуални нарушения или за изпълнението на препоръки, издадени от Комитета. Обект на такива мониторингови мисии са били Пирин и Несебър.

Български обекти, включени в Списъка
на световното културно и природно наследство на ЮНЕСКО

КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО (7)

- Боянска църква (1979 г.)
- Ивановски скални църкви (1979 г.)

- Казанлъшка гробница (1979 г.)
- Мадарски конник (1979 г.)
- Старият град в Несебър (1983 г.)
- Рилски манастир (1983 г.)
- Тракийска гробница в с. Свещари (1985 г.)

КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО – ИНДИКАТИВНА ЛИСТА (11)

- Епископска базилика и късно антични мозайки в Пловдив /29.01.2018/
- Граници на Римската империя – Дунавски лимес /01.04.2016/
- Царски некропол на Севтополис – сериен обект, разширение на обект Казанлъшка тракийска гробница /26.02.2016/
- Античен град Никополис ад Иструм (1984 г.)
- Бачковски манастир (1984 г.)
- Късно антична гробница в Силистра (1984 г.)
- Пещера „Магурата” с рисунки от бронзовата ера (1984 г.)
- Град Мелник и Роженски манастир (1984 г.)
- Две неолитни селища до Стара Загора със запазен интериор и покъщнина (1984 г.)
- Старият Пловдив (2004 г.)
- Тракийска гробница със стенописи край с. Александрово (2004 г.)

ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО (3)

- Национален парк „Пирин” (1983 г.)
- Природен резерват „Сребърна” (1983 г.)
- Сериен обект „Старите и първични букови гори на Карпатите и други региони в Европа” /съвместно с други европейски държави, 2018/

ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО - ИНДИКАТИВНА ЛИСТА (5)

- Природен парк „Русенски Лом” (1984 г.)
- Защитена местност „Побитите камъни” (1984 г., 2011 г.)
- Природна забележителност „Белоградчишки скали” (1984 г., 2011 г.)
- Национален парк „Централен Балкан” (1984 г., 2011 г.)
- Резерват Врачански карст (1984 г., 2011 г.)

<http://whc.unesco.org/en/list/>

<http://whc.unesco.org/en/guidelines/>